

COSME VIDAL (Josep Aladern - Pere Fort) I EL TEATRE

Sempre polèmic, sense cap mena de por a la rèplica, Cosme Vidal i Rosich (1869-1918) és el cas de l'escriptor amb una manera de fer i un agosament humanístics, mancat d'una formació concordant però amb una intuïció i uns tocs genials capaços de trasbalsar als especialistes. Si bé el veiem primerament com un creador —poeta, narrador, dramaturg— no podem deixar de banda la seva dedicació al folklore, a la història, a la filologia —unes normes ortogràfiques, un diccionari, una enciclopèdia tallada a la primera lletra—, a la crítica literària, i a l'assaig en general, a més a més de les seves tasques d'editor i periodista.

La seva extraordinària vitalitat el va dur d'Alcover a Reus i d'allí a Barcelona, a part de les temporades al país d'oc, i a acollir-se de bon començament al Modernisme com a moviment estètic. Ja l'any 1891 va ser el cofundador de la biblioteca literària "Lo Modernisme".

La dedicació al teatre sembla que va ser una de les més esporàdiques. A Alcover va formar part de les efímeres companyies d'aficionats locals i després d'uns quants fracassos es va desinteressar bastant del teatre per una bona temporada. Son germà Plàcid ens recorda: "Solament en parlava quan es tractava d'algun autor o d'alguna obra de tendències modernes, d'aquells autors o d'aquelles obres que començaven a assenyalar la via d'una època renovadora. Recordo que llavors, al meu germà, el va sorprendre Maurici Maeterlinck amb *La intrusa* i que el va entusiasmar Enric Ibsen amb *Espectres*. Enric Ibsen li va agradar tant que l'administrador en parlava a tots els companys de lletres" (1).

En aquesta època de contacte amb els ídols del Modernisme, entre els treballs inèdits de l'Aladern figura una traducció al castellà: "Pompeu Gener va tremetre de Barcelona *Solness el constructor*, traduït al francès, demanant al seu amic Josep Aladern que traduís aquella obra al castellà per tal de poder representar-la Emili Mario. El meu germà va fer la indicada traducció, però el cèlebre actor espanyol no li va plaure aquell drama, i no volgué posarlo en escena" (2).

D'aquest mateix any és la seva primera obreta impresa en forma de llibre relacionada amb el teatre: *Jesús en escena. Interview ab Jesucrist a proposit dels dramas d'en Soler y Guimerà*, publicada amb el pseudònim "Pere Fort" que posteriorment tornaria a utilitzar a la revista setmanal literària "Catalònia". Representa que l'autor quan veu les dues obres sobre Jesús que són simultàniament als escenaris barcelonins, s'indigna i se'n va al cel a explicar-ho a Jesucrist, el qual decideix baixar a comprovar-ho personalment. Torna esgarriat i retreu anacronismes a la de Pitarrà i a totes dues un excés de crueltat. Acaba amb un paràgraf moralitzant a propòsit del poder dels diners. És més una crítica ideològica que no pas teatral que serà arrodonida l'any següent en un monòleg, el *Monòlech d'un empresari*.

El monòleg és una peça satírica, de mala llet i de plantar cara. Comença dedicant-la "Al gran actor X. al Coquelin espanyol, gloria de nostre escena" en dedicatòria paròdica: "A tû que tant admirablement representas aquest monòlech en la vida real, á tû, que sens el teu esforç no hauria alcançat la inmensa popularitat de que avuy

disfruta, fins el punt de considerarsela com una de las joyas de nostre Teatre, á tú, repeteixo, me plau dedicarla”, i signa “Fulano de Tal. arreglador d’obras dramáticas”.

El monologador és un empresari que ja d’entrada ens adverteix:

*“Explicaré de pè à pà
la tàctica teatral
que crech més racional
pera poguer prosperà”. (3)*

parlant de la repetició de les obres i la poca varietat de cartell:

*“molt públic de Barcelona
sols judica una obra bona
quan nota que molt la fan
.....
y per lo tant sols se posa
La llantia maravellosa
La Redoma y La Almodena” (4)*

després el fa manifestar com a contrari a la renovació i als nous corrents del moment:

*“Res de seguir los corrents
que’n solen dir modernistas,
res d’obras socialistas,
res de ideas disolvents” (5)*

i d’aquesta manera li fa dir la impossibilitat dels autors nous de representar si no es paguen les despeses, el suborn dels periodistes que sempre tenen alguna obreta per estrenar donant-los alguna oportunitat de tant en tant, el tantsementofisme respecte als plagis, i acaba:

*“Mirin, mirin quina bossa,
(Anansen tot ensenyant una bossa)
Y diu que’l Teatre és mort!” (6)*

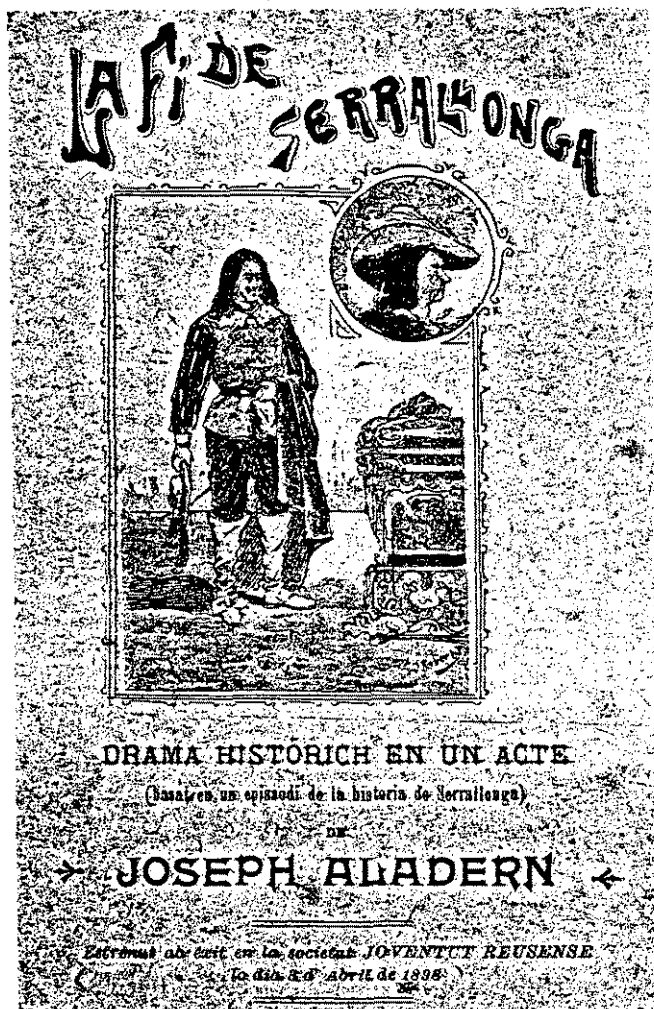
De l’any 1898 són les estrenes i les impressions del drama històric en un acte *La fi de Serrallonga* i del monòleg *Entre tenebres*.

El primer, estrenat a la societat “Juventut Reusense” el dia 3 d’abril de 1898 i publicat a la biblioteca “Lo teatro regional”, és una recreació en tirades de versos heptasil·labs seguides de tirades de decasil·labs, d’un passatge de la popularíssima obra de Víctor Balaguer, a qui va dedicada. L’acció transcorre entre l’escena tenoriana del cementiri i la mort de Serrallonga i la posterior revenja dels seus homes en la persona del traïdor Robert.

Es presenta a Serrallonga com l’heroi que va de part del poble contra el govern central. Fins i tot una veu misteriosa quan Serrallonga està a punt de ser agafat, plorant sobre la tomba de son pare, canta amb música d’“Els segadors” quatre estrofes de les quals el propi autor recomana que només se’n cantin dues per al millor efecte escènic:

*“La patria te un defensor
que Serrallonga ’s nomena
defensor mes noble i brau
may l’hem tingut a la terra;
visca molts anys, defensor de la terra,
visca molts anys.*

Entre la gent que'l segueix
 Robert un se'n anomena
 y Robert es lo traïdor
 que a Serrallonga ha de vendre;
 Robert es fals, defensors de la terra,
 Robert es fals" (7)

Això a part, l'obra és calcada de la de Balaguer, i no tindria més història si tres anys més tard, el 1981, no hagués provocat una polèmica. Sembla que un pianista amic de l'Aladern hi havia posat música i la va oferir a Enric Morera, codirector del "Tivoli" perquè s'hi representés. Es va dir que Morera no l'acceptava degut a què la lletra era escrita en vers. Cosme Vidal va escriure un article violent intítulat "*El Teatre líric Català enemic del vers*" que va publicar a "Joventut", inserint-se en una campanya que aquest periòdic mantenia en contra de l'empresa del "Tivoli".

El monòleg "Entre tenebras" és el parlament d'un cec a qui acaba de deixar la

seva dona. En cinc pàgines de decasíl·labs la crida recordant-li els temps passats i, quan perd l'esperança, es desfà de la guitarra, increpa a Déu i al final es suïcida. És una peça molt típica de l'Aladern i del Modernisme que es fixa en els tipus marginats de la societat, en les situacions-límit, i que torna a ser tractada en alguns contes de la sèrie "La gent del llamp". Es va representar per primera vegada a Alcover, el 29 de maig de 1898 al teatre de la societat "La Dàlia".

Encara que fos l'Aladern un convençut anticlerical, no es deixava seduir per la propaganda lerrouxista del moment. En aquest sentit, quan el sacerdot renegat Segimon Pey-Ordeix va escriure un drama antijesuïta i sortia a saludar als entreactes de les representacions amb la sotana posada, Josep Aladern, des de les pàgines de "Joventut" el va atacar ridiculitzant-lo.

En canvi sempre va sortir en defensa de Joan Puig i Ferrer, particularment arran l'estrena escandalosa de *La dama alegre*. Va ser llavors quan va publicar a "La Vanguardia" un article en castellà, "Griegos entre fenicios", en el qual escometia "La incultura l'egoisme dels burgesos i comerciants catalans remarcant la lluita dels literats i artistes que se sacrifiquen constantment per l'ideal" (8).

Tot i l'extensa col·laboració amb els lerrouxistes com a redactor de "El Progreso" per motius econòmics, son germà Plàcid recorda que l'Aladern es va negar a assistir a una representació de les "Aigües encantades" de Puig i Ferrer a la qual havia estat convidat per tractar-se del local "La Casa del Poble", radical. El 1910, però, claudica després d'haver recorregut una obra seva, "L'apòstata" totes les empreses catalanistes i no haver estat acceptada malgrat la bona opinió que li donaren Santiago Russinyol i Adrià Gual. L'estrena de *L'apòstata*, drama en quatre actes, escrit dos anys abans, a "La Casa del poble" va resultar un èxit, però solament es representà dues vegades. L'obra no es va publicar i no en tenim altra referència que les al·lusions de Plàcid Vidal a *L'assaig de la vida*, qui sempre fidel a la seva memòria conta que per a celebrar l'èxit es va fer un sopar i que la premsa satírica va ironitzar l'acte dient que si s'havia fet així era perquè l'Aladern patia molta gana.

És una llàstima que d'una producció dramàtica de cinc obres, de les quals dues són monòlegs curts i les altres dues conservades drames en un acte, s'hagi perdut precisament un drama en quatre actes, que sembla que ens hauria donat una idea més aproximada de la capacitat de dramatització sostinguda de l'autor.

La darrera obra que va publicar, però que no tenim notícia que és representés, és *La monja folla* (*idili en la nit tràgica*). L'acció transcorre en un vespre del començament de la revolta del 1909 a casa d'una família burgesa que acull les monges d'un convent cremat, entre elles la filla de la casa i una sor Teresa mística, "folla", con la denominen les altres clausurades. En molt poc temps, conversant amb el fill de la casa, explica la seva història d'amors frustrats i el seu posterior refugi en el convent i en l'amor apassionat a Crist. Rapidíssimament tots dos alhora s'enamoren i la mare i mestressa de la casa els sorprèn en plena declaració d'amor i expulsa sor Teresa de casa seva. El fill, després d'una estona de dubte, se'n va darrera seu.

"RAFEL. *Les dones que estimen als homes no caben dins de la nostra casa; les dones de tothom van abandonades pel carrer...*

S. TER. *Sí, ja me'n vaig, ja surto d'aquest lloch miserable hont se té l'amor per un crim; hont se paguen los afectes més grans ab los insults més crudels!*

(Anantsen)

JOANET. *Teresa! Teresa! Vas a morir! No sents les turbes com esvaloten?*

(Se senten crits al carrer)

S. TER. *Què m'importa? Si hi ha llengües més verinoses que'ls punyals!*

MERCÉ *Sí, ves, ves, surt d'aquesta casa que has profanat!*

JOANET. *Vas a morir, Teresa!*

S. TER. *Los heretges m'han tret del convent ab més amor qu'ls cristians me treuen d'aquesta casa. Quina por haig de tenir?*

JOANET. *Ah! qui'm lliga aquí? qui'm deté?*

JOANET. *Me'n vaig a morir o a viure ab ella, perque l'estimo ab tot lo cor."*
(9)

L'odi de l'Aladern a la classe burgesa és manifest, i el triomf de l'amor humà sobre el diví i sobre la por del Joanet són trets modernistes a no poder més. El personatge de Joanet amb el seu conflicte final és el típic dubitant que al final marxa, s'escapa, tria la llibertat, l'amor i rebutja l'aburgesament i les seguretats que comporta. És el constant personatge de Puig i Ferrer, el de *La dama enamorada*, el de *Desamor*, el de sempre, sinó que l'Aladern no arriba a crear la tensió que aconsegueix Puig, i el Joanet gairebé s'escapa sense avisar. Vull dir que a les obres de Puig quasi des del començament el personatge es debat entre allò que el lliga a quedar-se i les ànsies d'escapar-se, mentre que aquí tot passa molt de pressa, manca un clímax mantingut.

De tota manera, és sens dubte la seva obra més aconseguida i més original —no podem parlar de *L'apòstata* que no coneixem— i ve a completar el retaule modernista que desfila a través de la història de les composicions dramàtiques de l'Aladern: fora de *La fi de Serrallonga*, que és un calc victorbalaguerià, un exercici versificador sobre un text ja fet, ens trobem amb la sàtira del món teatral i de l'afany de lucre dels empresaris, amb el modernisme fosc dels marginats —una de les constants més permanents a la producció aladerniana— i la crítica de la burgesia, i la religió i el triomf de l'amor físic i l'escapada cap a no se sap on deixant moltes seguretats, seguint l'impuls de la passió per la llibertat.

MAGÍ SUNYER

NOTES:

- (1) VIDAL, Plàcid *L'Assaig de la vida* Edicions Estel. Barcelona, 1934. pàg. 37.
- (2) VIDAL, Plàcid, ob. cit. pàg. 37.
- (3) ALADERN, Joseph *Monòlech d'un empresari* Imp. La Saura, Alcover, 1895. Pàg. 9-10.
- (4) ALADERN, Joseph, ob. cit. pàg. 10-11.
- (5) ALADERN, Joseph, ob. cit. pàg. 15.
- (6) ALADERN, Josep, ob. cit. pàg. 24.
- (7) ALADERN, Joseph *"La fi de Serrallonga"*. Biblioteca de Lo teatro regional nº 123. Barcelona, 1898. Pàg. 21-22.
- (8) VIDAL, Plàcid, ob. cit. pàg. 199.
- (9) ALADERN, Joseph *"La monja folla"*. Tip. Carrer de l'Universitat. Barcelona, 1911. Pàg. 28-29.

(Passa a la pàg. 24).